

LÆRERVEJLEDNING

WATCH OUT T-shirt

Mød dem, der
syer dit tøj
De lever
livet farligt.

Køber du
T-shirten?
Tjek dilemmaet

FREDERIK, 12 ÅR:
"MAN KAN
IKKE LEVE
UDEN SINE
FORÆLDRE"

Ariya ser kun sin mor om søndagen

Ariyas mor tager på arbejde på en
tøjfabrik, inden solen står op. Hun kommer
først hjem, når solen er gået ned.

Danwatch

Udenrigsreportagejournalistik

KOLOFON

Watch out T-shirt

Materialet består af et elevhæfte og denne lærervejledning, som kan downloades på www.danwatch.dk/undervisning/T-shirt. Her ligger elevhæftet også online. Du kan også vælge at bestille elevhæftet som klassesæt. Du betaler kun for porto og ekspedition. Klassesæt kan bestilles på samme website. Her findes også supplerende materiale om temaet.

Materialerne er målrettet 4.-7. klasse.

Materialet er udgivet af det undersøgende medie, Danwatch med støtte fra Danidas Oplysningsbevilling.

Redaktion: Louise Voller (ansv.), Lene Vendelbo (red.), Anne Marie Thirup Christiansen og Rikke Hollerup Bencke (skribenter og pædagogiske konsulenter)
Forsidefoto: Jarl Kaldan

Redaktionen er afsluttet september 2017.

Holdninger, der kommer til udtryk i denne vejledning er ikke nødvendigvis Danwatchs holdninger.

Danwatch
Gammeltorv 8, 3.
1457 København K
Danmark
info@danwatch.dk
www.danwatch.dk/undervisning

INDHOLD

Om Danwatch	SIDE 4
Materialets tema og formål	SIDE 4
Fag og Fælles Mål	SIDE 4
Læringsmål	SIDE 8
Baggrundsviden:	
Cambodjas tekstilindustri	SIDE 9
Fagudtryk	SIDE 9
Opbygning	SIDE 9
Lektionsplan	SIDE 10

LEKTIONER

INTRODUKTION TIL EMNET

1. Cambodja – et fattigt land SIDE 11

TEMA 1: NÅR FORÆLDRE ARBEJDER (FOR) MEGET

2. Case: Ariya ser kun sin mor om søndagen SIDE 13
3. Vox pop: Hvorfor er det vigtigt at bo sammen med sin mor og far? SIDE 15

TEMA 2: RETTIGHEDER PÅ ARBEJDSMARKEDET & KROPPEN

4. Case: Klokken er 05:00, og mor er på vej på arbejde SIDE 17
5. Fakta: Livet som syerske i Cambodja SIDE 19
6. Kroppens energibehov SIDE 21
7. Må børn arbejde? Fokus på Børnekonventionen SIDE 24

TEMA 3: HVOR STAMMER DIT TØJ FRA?

8. Hvor er din T-shirt blevet syet? SIDE 26
9. Lav din egen vox pop SIDE 28

EVALUERING

10. Dilemma: Køber du T-shirten? SIDE 29
11. Quiz SIDE 30
12. Opsamling på læringsmål SIDE 31
13. Det lærte jeg også! SIDE 32

KOPIARK

Kopiark 1 – Mindmap	SIDE 33
Kopiark 2 – Hvad har du og Ariya til fælles?	SIDE 34
Kopiark 3 – En dag i mit liv	SIDE 35
Kopiark 4 – Mine forældres arbejde	SIDE 36
Kopiark 5 – Fagudtryk – ordkendskab kost	SIDE 37
Kopiark 6 – Sammensæt en god kost	SIDE 38
Kopiark 7 – Sneboldkamp	SIDE 39
Kopiark 8 – Tjek klædeskabet	SIDE 43
Kopiark 9 – Quiz: Hvor godt husker du?	SIDE 44
Kopiark 10 – Læringsmål	SIDE 46
Kopiark 11 – Det lærte jeg også	SIDE 47

OM DANWATCH

Danwatch er et uafhængigt, undersøgende medie- og researchcenter. Vores journalister arbejder med at undersøge, hvordan de virksomheder, der laver vores tøj, elektronik og mad, påvirker mennesker og miljø i de lande, hvor vores forbrugsvarer bliver fremstillet. Vi undersøger varekæder dvs. vores varer fra de bliver lavet på en fabrik eller dyrket på en mark, og til de havner i vores indkøbsposer.

Det er Danwatchs opgave at formidle vores viden og dokumentation om denne type krænkelse af menneskerettighederne til danskerne gennem journalistik og undervisningsmaterialer. Læs mere på www.danwatch.dk/undervisning

MATERIALETS TEMA og FORMÅL

Tema

'Watch out T-shirt' er det første undervisningsmateriale i en planlagt serie. Dette første materiale tager eleverne med til Cambodja, hvor meget af vores tøj bliver syet. Undervisningsmaterialet bygger på en journalistisk undersøgelse, som Danwatch har lavet i 2017 om, hvordan det er at arbejde som tekstilarbejder i Cambodja. Eleverne møder både syersker og deres børn, som er jævnaldrende med elever på mellemtrinnet.

Formål

Formålet med materialet er, at eleverne:

- opnår en forståelse for, at globaliseringen også påvirker verdens fattigste negativt, fordi staten ikke beskytter dem mod virksomheder.
- reflekterer over de menneskelige konsekvenser af industrialiseringen i Cambodja.
- diskuterer deres egen rolle i globaliseringen (herunder varekæder og eget forbrug).
- får en indsigt i, hvilken rolle journalistik kan spille.

FAG OG FÆLLES MÅL

Materialet retter sig mod undervisningen på mellemtrinnet (4.-6. og 7. klassetrin), og kan bruges i et tværfagligt forløb, da det opfylder grundlæggende krav i følgende fag:

Dansk

Eleverne skal læse tekster på forskellig vis, tilegne sig nye begreber og viden, bl.a. igennem samtaler i både grupper og i plenum, forberede og gennemføre præsentationer for klassen samt formulere egne synspunkter og erfaringer og øve sig i at lytte til og diskutere andres holdninger. Hovedvægten ligger på det talte sprog, men der vil også være fokus på det skrevne.

Læsning (5.-6. klasse)

→ Forberedelse

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan orientere sig i tekstens dele.

Vidensmål: Eleven har viden om rubrikker, billeder, diagrammer og grafik.

→ Sprogforståelse

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan anvende overskrifter og fremhævede ord til at skabe forståelse af tekster.

Vidensmål: Eleven har viden om ord og udtryk, der forklarer nyt stof.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan udlede dele af ords betydning fra konteksten.

Vidensmål: Eleven har viden om ordforståelsesstrategier.

→ Sammenhæng

Færdighedsmål: Eleven kan vurdere teksters perspektiv på et emne.

Vidensmål: Eleven har viden om metoder til sammenligning af teksters perspektiver.

Fremstilling (5.-6 klasse):

→ Planlægning

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan bruge it- og tænkeredskaber til at få ideer.

Vidensmål: Eleven har viden om it- og tænkeredskaber til idéudvikling.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan tilrettelægge processer til fremstilling af faglige produkter alene og i samarbejde med andre.

Vidensmål: Eleven har viden om fremstillingsprocesser.

→ Forberedelse

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan konkretisere ideer gennem tænkeskrivning.

Vidensmål: Eleven har viden om tænkeskrivning, brainstorm og mindmap.

→ Præsentation og evaluering

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan fremlægge sit produkt for andre.

Vidensmål: Eleven har viden om modtagerforhold.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan revidere sin arbejdsproces frem mod næste produktionsforløb.

Vidensmål: Eleven har viden om revision af arbejdsproces og målsætning.

→ Præsentation og evaluering

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan fremlægge sit produkt for andre.

Vidensmål: Eleven har viden om modtagerforhold.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan revidere sin arbejdsproces frem mod næste produktionsforløb.

Vidensmål: Eleven har viden om revision af arbejdsproces og målsætning.

Kommunikation:

→ Dialog

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan påtage sig roller i samtalsituationer
Vidensmål: Eleven har viden om frie og formaliserede samtaleformer

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan tage forskellige roller i en styret debat
Vidensmål: Eleven har viden om debatroller

Natur/teknologi

Eleverne skal med fokus på Cambodja få et kendskab til fremmede kulturer og opnå en forståelse af natur- og kulturgeografiens bidrag til vores verdensbillede. Eleverne skal arbejde med bæredygtig udvikling og menneskets samspil med naturen – både lokalt og globalt. De skal stille spørgsmål og lave undersøgelser, hvor de styrker og udvikler praktiske færdigheder, kreativitet og evne til at samarbejde.

Mennesket (4.-6. klasse)

→ Sundhed og ernæring

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan sammenligne egne levevilkår med andres.
Vidensmål: Eleven har viden om levevilkår forskellige steder i verden.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan diskutere årsager til sund og usund livsstil.
Vidensmål: Eleven har viden om sundhedsfremmende faktorer.

Teknologi og ressourcer (4.-6. klasse)

→ Globalisering, industrialisering og varekæder.

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan beskrive en proces fra ressource til færdigt produkt og fra produkt til ressource.
Vidensmål: Eleven har viden om enkle produktionskæder.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan beskrive interessemudsætninger ved produktionsforhold.
Vidensmål: Eleven har viden om produktioners afhængighed og påvirkning af naturgrundlaget.

Perspektivering i naturfag (4.-6. klasse)

→ Forståelse af omverdenen

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan beskrive natur og teknologis anvendelse i samfundet og fremstilling i medier.
Vidensmål: Eleven har viden om centrale interessemudsætninger.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan sætte anvendelse af natur og teknologi i et bæredygtigt perspektiv.
Vidensmål: Eleven har viden om enkle principper for bæredygtighed.

Geografi

Eleverne skal i geografi tilegne sig færdigheder og viden om grundlæggende naturgivne og kulturskabte forudsætninger for levevilkårene i Cambodja.

Perspektivering (7. klasse)

→ Globalisering

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan forklare lokale levevilkårs afhængighed af globalisering.

Vidensmål: Eleven har viden om multinationale selskaber og teknologisk udvikling som drivkraft for globalisering.

Matematik

Eleverne skal arbejde med matematikkens rolle i en samfundsmæssig sammenhæng.

Ved forskellige beregninger skal eleverne bruge regnestrategier der iblandt de fire regningsarter.

Regnestrategier (4.-6. klasse)

→ Beregning

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan udføre beregninger med de fire regningsarter inden for naturlige tal, herunder beregning vedrørende hverdagsøkonomi.

Vidensmål: Eleven har viden om beregninger med de fire regningsarter inden for de naturlige tal, herunder anvendelse af regneark.

Statistik (4.-6. klasse)

→ Tabeloversigt

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan anvende og tolke grafiske fremstillinger af data.

Vidensmål: Eleven har viden om grafisk fremstilling af data.

Understøttende undervisning

Der findes ikke selvstændige mål for den Understøttende undervisning. Den Understøttende undervisning har til formål at supplere og understøtte undervisningen i fagene. Dermed kan den understøttende undervisning anvendes bredt. Derfor anbefales det at inddrage nogle af disse timer i forløbet.

Timeløse fag:

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Sundhed og trivsel (4.-6. Klasse)

→ Rettigheder

Fase 1.

Færdighedsmål: Eleven kan diskutere handlemuligheder, hvis et barns ret til beskyttelse krænkes.

Vidensmål: Eleven har viden om børns ret til beskyttelse mod fysisk, psykisk og digitalt overgreb.

Uddannelse og job

Arbejdsliv (4.-6. Klasse)

→ Arbejdsvilkår

Fase 1.

Færdighedsmål: Eleven kan diskutere arbejdsvilkår og arbejdsforhold før og nu.

Vidensmål: Eleven har viden om regler og vilkår for grupper på arbejdsmarkedet.

→ Arbejdsliv

Fase 1.

Færdighedsmål: Eleven kan diskutere sammenhænge mellem familie- fritids- arbejdsliv

Vidensmål: Eleven har viden om arbejdsliv og deres betydning for mennesker.

It og medier

It og medier er et tværgående tema i folkeskolen. I følgende undervisningsforløb vil it og medier indgå, og dermed vil der være fokus på følgende digitale kompetence: Eleven som kritisk undersøger.

LÆRINGSMÅL

- ✓ Eleven opnår viden om og kan gøre rede for begreberne globalisering, industrialisering og varekæder.
- ✓ Eleven kan forklare, hvorfor globalisering ikke kun er en fordel for fattige lande i verden.
- ✓ Eleven opnår viden om situationen for syersker i den cambodjanske tekstilindustri.
- ✓ Eleven opnår viden om korrekt ernæring og konsekvenserne af det modsatte.
- ✓ Eleven kan med afsæt i viden fra elevhæftet diskutere, hvorfor cambodjanske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.
- ✓ Eleverne kan diskutere, hvilke konsekvenser det har for et barn, når mor og/eller far arbejder meget.

Elevrettet: Jeg skal lære ...

- ✓ Jeg ved, hvad disse ord betyder og kan forklare dem: *globalisering, industrialisering, varekæder*.
- ✓ Jeg kan forklare, hvorfor globalisering ikke altid er godt for de fattige lande i verden.
- ✓ Jeg har fået viden om og kan fortælle om situationen for syersker i Cambodja.
- ✓ Jeg kan forklare, hvorfor cambodjanske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.
- ✓ Jeg ved, hvor meget energi (mad) en krop behøver og hvilken slags energi, der er den rigtige.
- ✓ Jeg kan diskutere, hvilke konsekvenser det har for et barn, når mor og/eller far arbejder meget.

BAGGRUNDSVIDEN – CAMBODJAS TEKSTILINDUSTRI

- Cambodja er et fattigt land.
- Tøj og sko er Cambodjas absolut vigtigste industri. I 2016 udgjorde tekstil og sko 80 procent af Cambodjas vareeksport, hvilket svarer til omkring fem milliarder dollars. EU importerede næsten halvdelen – 45 procent – af Cambodjas eksporterede tøj og sko i første halvdel af 2016.
- I 1995 arbejdede cirka 18.000 cambodjanere på landets 20 tekstilfabrikker. I 2016 var tallet omkring 700.000 arbejdere. Mellem 85-90 procent af dem er kvinder.
- Dansk import af tøj fra Cambodja har været i voldsom stigning over de seneste år og er på bare ét år steget med 100 millioner kroner fra knap 80 millioner i 2010 til 177 millioner i 2014.
- Fabrikkerne planlagde tidligere efter sæsonbestemte kollektioner, men nu skifter moden hele tiden, og det betyder, at fabrikkerne ofte være nødt til pludseligt at kalde en stor mængde arbejdere ind. De kort varslede og tidspressede ordrer betyder, at flere arbejdere ansættes på korttidskontrakter, og at arbejderne presses til at producere mere og arbejde mere overtid.

FAGUDTRYK

Varekæde: Den vej en vare rejser fra den kommer op ad jorden eller bliver fremstillet på en fabrik, til den havner i vores indkøbsvogn. Alle arbejdere og virksomheder, der er med til at lave vores varer eller dele af dem, er en del af varekæden.

OPBYGNING

Elevhæfte: Består af 20 sider. Størstedelen af materialet er interviews med børn og voksne i Cambodja. Hertil kommer en række små interviews med danske børn, der reflekterer over, hvorfor deres tøj bliver syet i Asien og hvordan det ville være, hvis deres forældre arbejdede så meget. Desuden er der et faktaopslag, et interview med en repræsentant fra en dansk fagforening og et dilemma.

Lærervejledning: Lærervejledningen består af udførlige forslag og beskrivelser af forskellige aktiviteter, som eleverne kan beskæftige sig med i forbindelse med arbejdet med elevhæftet. Nogle lægger op til gruppearbejde og plenumdiskussioner, andre til fysiske udfoldelser. Her finder du også beskrivelser af, hvilke fag aktiviteterne retter sig mod.

Hjemmeside: På danwatch.dk/undervisning/T-shirt finder du flere interview med danske børn.

LEKTIONSPLAN

TEMA	INDHOLD	FAG
<p>Introduktion til emnet: Cambodja – et af verdens fattigste lande.</p>	<p>Introduktion til emnet: A) 25 min. B) 10 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dansk • Natur/teknologi og geografi
<p>Tema 1: Når forældre arbejder (for) meget.</p>	<p>Ariya ser kun sin mor om søndagen: A) 45 min. B) 30 min.</p> <p>Vox pop: Hvorfor er det vigtigt at bo sammen med sin mor og far?: A) 30 min. B) 30-45 min. (forberedelse til en hjemmeopgave).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dansk • Natur/teknologi • Geografi • Uddannelse og job • Fokus på IT og medier
<p>Tema 2: Rettigheder på arbejdsmarkedet og kroppen:</p>	<p>Case: Klokken er 05.00, og mor er på vej på arbejde: A) 30 minutter B) 30 minutter</p> <p>Fakta om livet som syerske i Cambodja: 30 minutter</p> <p>Kroppens energibehov: A) 20 min. B) 30 min. C) 25 min.</p> <p>Må børn arbejde? Fokus på Børnekonventionen: 30 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dansk • Matematik • Sundheds- og seksualundervisning- og familiekundskab • Natur/teknologi • Geografi • Uddannelse og job
<p>Tema 3: Hvor stammer dit tøj fra?</p>	<p>Hvor er din T-shirt blevet syet? A)* Del 1: 10 min. (lektier). Del 2: 30 min. B) 45 min.</p> <p>Lav din egen vox pop: 3-5 lektioner.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dansk • Natur/teknologi • Geografi • Uddannelse og job • Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab • Fokus på: IT og medier.
<p>Evaluerings:</p>	<p>Dilemma – køber du t-shirten? 45 min. Opsamling på læringsmål: 20 min. Det lærte jeg også: 20 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dansk • Sundheds- og seksualundervisning- og familiekundskab • Natur/teknologi • Geografi • Uddannelse og job.

1. CAMBODJA – ET FATTIGT LAND

Tidsforbrug: A) 25 minutter og B) 10 minutter.

Materialer: Kopiark 1, (interaktiv) tavle og verdenskort.

Forslag til web-værktøjer: Padlet.com og mindmeister (app).

Fag: Dansk, natur/teknologi og geografi.

Beskrivelse: For at komme godt i gang med emnet kan klassen starte med en indledende refleksionsopgave, hvor der skal reflekteres over og tales om landet, Cambodja samt landets tekstilindustri. Mange børn vil højst sandsynligt ikke have en forudgående forståelse af, hvilket slags land dette er, og hvordan tøjforbruget i vores del af verden påvirker mennesker og deres hverdag der. Opgaven har dermed til formål at kickstarte tanker og forforståelse hos eleverne, inden de kaster sig ud i arbejdet med elevhæftet.

BAGGRUNDSVIDEN OM CAMBODJA

Mennesker: Der bor 12,3 millioner mennesker. Ca. 90 procent er khmerer (etniske cambodjanere), 10 procent er bl.a. vietnamesere, kinesere og muslimske cham-folk.
Sprog: Khmer (kaldes også cambodjansk).

Religion: 95 % buddhister, 5 % andet, herunder ca. 2-3 % muslimer.

Økonomi: Landet er et af de fattigste i Asien, men den voksende tekstilindustri og øgede turisme har skabt en vækst, så indenfor de næste 10 år kan landet se frem til at blive kvalificeret som et mellemland.

Folkedrab: De Røde Khmerers kommunistiske revolution fra 1975-1979 kostede ca. 1,7 millioner menneskeliv. De fleste døde af sult og sygdom, men mange blev også henrettet af regimet. I spidsen stod lederen Pol Pot.

Kilde: Folkedrab.dk og CIA World Fact Book

SÅDAN GØR DU

A)

- **Intro:** FØR du udleverer elevhæftet præsenteres klassen for emnet. Klassen samles i plenum, og du skriver ordet 'Cambodja' på tavlen, hvorefter du spørger, hvad ordet betyder.

- **Verdenskort:** Vis på et verdenskort eller interaktiv tavle, hvor Cambodja er placeret i forhold til Danmark. Hvilket slags land er det? Hvilket sprog taler man der? Hjælp gerne eleverne på vej, da opgaven kan være svær.
- **Mindmap:** Udlever kopiark 1 (eller benyt dig af et webværktøj f.eks. Mindmeister), som består af en mindmap, hvor eleverne to og to skriver tanker, forestillinger og tegne, hvad de kender til Cambodja og dets tøjindustri.
- **Diskussion:** Så rettes blikket mod tavlen, hvor klassen i fællesskab kommer med bud på, hvad begreberne betyder. Du eller en elev skriver stikord op på tavlen til en fælles mindmap, mens diskussionen finder sted. Brug evt. www.padlet.com til dette.

B)

- **Elevhæfte:** Udlever elevhæftet til klassen, og lad eleverne bladre i bogen. Der må bladres og kigges i magasinet uden lærerindblanding. Spørg klassen om, hvad de lagde mærke til i elevhæftet, og hvad de forventer af forløbet. Tal om forsiden, billeder og overskrifter. Bed eleverne om at genfortælle, hvad de kan huske om Cambodja.
- **Læringsmål:** Skriv læringsmål op på tavlen. Hæng gerne forløbets læringsmål op i klassen, så de er synlige for eleverne undervejs i forløbet.

LÆRINGSMÅL

- ✓ Jeg ved, hvad disse ord betyder og kan forklare, hvad de betyder: *globalisering, industrialisering, varekæder.*
- ✓ Jeg kan forklare, hvorfor globalisering ikke altid er godt for de fattige lande i verden.
- ✓ Jeg har fået viden om og kan fortælle om situationen for syersker på i Cambodja.
- ✓ Jeg kan forklare, hvorfor cambodjanske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.
- ✓ Jeg kan diskutere, hvilke konsekvenser det har for et barn, når mor og/eller far arbejder meget.

2. CASE: ARIYA SER KUN SIN MOR OM SØNDAGEN

Tidsforbrug: A) 45 minutter og B) 30 minutter.

Materialer: Elevhæfte og kopiark 2 og 3.

Forslag til web-værktøjer: Google Earth.

Fag: Dansk, natur/teknologi, geografi samt uddannelse og job.

Beskrivelse: Eleverne skal nu i gang med at læse historien om den cambodjanske pige, Ariya, som kun ser sin mor en gang om ugen, da Ariyas mor arbejder på en af landets store tekstilfabrikker, hvor arbejdsdagene er lange og krævende sammenlignet med danske vilkår og regler om arbejdstid. I de følgende opgaver skal eleverne reflektere over, hvordan en dag i deres liv ser ud sammenlignet med Ariya. Eleverne skal bl.a. tænke over, hvilken rolle en forælder spiller i et barns liv, og hvordan det ville være at skulle undvære en mor og/eller far pga. lange arbejdsdage.

BAGGRUNDSVIDEN OM ARBEJDSTAGERRETTIGHEDER

Man må arbejde 8 timer om dagen + 2 timers frivilligt overarbejde 6 dage om ugen. Søndag er typisk fridag. Men virkeligheden er, at mange skiftende modekollektioner har øget presset på produktionen, og derfor arbejder syerskerne ofte 10-12 timer om dagen, 6 dage om ugen.

Derefter står de op stuvet sammen med deres kolleger på ladet af en lastbil i 1-2 timer, før de kan sove i få timer, og arbejdsdagen begynder igen.

Kilde: CENTRAL, Solidarity Center.

SÅDAN GØR DU

A)

- **Interview læses:** Vis endnu engang på et verdenskort eller interaktiv tavle, hvor Cambodja er placeret i forhold til Danmark. Genopfrisk elevernes viden: Hvilket slags land er det? Hvilket sprog taler man der?
- **Fokusord:** Forklar og tal derefter med eleverne om, hvad der menes med fokusordene:
  - Fabrik
  - Syerske
  - Overarbejde
  - Globalisering
- **Læsning:** Eleverne læser derefter parvis interviewet '*Ariya ser kun sin mor om søndagen*'.

Spørgsmål til teksten:

1. Hvordan ser en arbejdsdag ud for Ariyas mor? Lav gerne en tidslinje.
2. Hvorfor ser Ariya kun sin mor en gang om ugen? Og hvordan har hun det med dette?
3. Hvem passer på Ariya, når moren ikke er hjemme?

4. Hvad får vi at vide om morens arbejdsforhold?
  5. Hvorfor arbejder Ariyas mor så meget?
  6. Hvad vil det sige at være fattig? Hvornår er man fattig?
  7. Hvilke pligter har Ariya derhjemme? Hvilke har du?
  8. Er det vigtigt at bo med sin mor og/eller far?
- **Venn-diagram:** Udlever derefter kopiark 2, som består af et Venn-diagram. Nu skal eleverne se nærmere på, hvad de har til fælles med Ariya. De skal også undersøge, hvor de er forskellige. Efterfølgende kan der sammenlignes med sidemakkeren.

B)

- **Dagbog:** Udlever kopiark 3 til eleverne. Gennemgå opgaven med dem og bed dem om at skrive en individuel opgave. De skal skrive en side i en dagbog og fortælle, hvordan en dag i deres liv ser ud:
  1. Hvornår står du op?
  2. Hvem vækker dig og sørger for din morgenmad?
  3. Hvor længe er du i skole osv.?
- **Gennemgang:** Lad eleverne gennemgå deres opgaver med en makker og tal derefter om opgaverne i plenum.

3. VOX POP: HVORFOR ER DET VIGTIGT AT BO SAMMEN MED SIN MOR OG FAR?

Tidsforbrug: A) 30 minutter og B) 30-45 minutter (forberedelse til en hjemmeopgave).

Materialer: Elevhæfte og kopiark 4.

Forslag til web-værktøjer: Evt. iMovie eller anden video-app og Padlet.com.

Fag: Dansk, uddannelse og job samt fokus på IT og medier.

Beskrivelse: På side 8-9 i elevhæftet finder du en vox pop, hvor danske børn svarer på spørgsmålet: 'Hvorfor er det vigtigt at bo med sin mor og far?' Vox poppen kan bruges til at sætte tanker i gang hos eleverne: Hvordan ville en hverdag uden mor og far se ud...?

Det er her oplagt at tale med eleverne om, hvad forældres tilstedeværelse betyder for et barn i det daglige. Og hvad med forældre, der har skæve arbejdstider, lange arbejdstider (hvad enten det er af lyst eller nød), og børn, hvis forældre er skilt og derfor ikke kan være en del af dagligdagen?

SÅDAN GØR DU:

A)

- **Eleverne svarer:** Skriv spørgsmålet 'Hvorfor er det vigtigt at bo sammen med sin mor og far?' på tavlen. Hver elev skal nu selv svare skriftligt på spørgsmålet og skal på bedste vis forklare og uddybe sit svar for klassen.
- **Læsning:** Klassen læser vox poppen med børnenes svar. Forklar kort, hvad en vox pop er (en form for miniinterview, hvor alle svarer på præcis samme spørgsmål). Herefter diskuteres de forskellige svar:
  1. Er der forskel på børnenes svar?
  2. Hvilke forskelle er der?
  3. Hvad kan du selv nikke genkendende til?
  4. Had ville du savne i hverdagen?
  5. Frederik fortæller om sin far, der tidligere arbejdede (for) meget. Tror du, at dette er et stort problem for mange børn i Danmark?
  6. Tror du, at der er forskel på Frederiks og Ariyas situation? Uddyb dit svar.
  7. Hvorfor siger Ariyas mor ikke sit job op, når hendes børn savner hende i hverdagen?

B) Interview dine forældre (obs. hjemmeopgave)

SÅDAN GØR DU:

- **Eleverne som journalister:** Eleverne skal nu forestille dig, at de er journalister. De skal interviewe deres mor eller far. Gerne dem begge, hvis du har mulighed for det. De bestemmer selv, om de vil

skrive et interview eller klippe en lille film sammen ved hjælp af smartphone eller iPad. Interviewet skal handle om forældrenes arbejdsliv.

- **Forbered spørgsmål til et interview:** Lav en fælles brainstorm (eller padlet.com) i klassen, hvor I sammen finder gode interviewspørgsmål. Lad derefter hver enkelt elev skrive relevante spørgsmål ned til deres eget interview. Udlever kopiark 4.

Inspiration til spørgsmål:

1. Hvordan ser dine forældres arbejdsdag ud?
  2. Hvornår møder de, og hvornår har de fri?
  3. Har de nogen pauser?
  4. Hvornår spiser de frokost?
  5. Kan de lide deres job?
  6. Hvordan behandler deres chef dem?
  7. Har de det sjovt med andre kollegaer, når de er på arbejde?
  8. Må de gå hjem, hvis de bliver syge?
  9. Hvilke muligheder har de, hvis de mister deres job?
- **Godkendelse af spørgsmål:** Når eleverne har skrevet deres spørgsmål ned, godkender du deres spørgsmål.
  - **Gennemførelse af interview:** Lav sammen med eleverne en deadline for, hvornår interviewet skal være helt færdigt.

4. CASE: KLOKKEN ER 05.00, OG MOR ER PÅ VEJ PÅ ARBEJDE

Tidsforbrug: A) 30 minutter og B) 30 minutter.

Materialer: Elevhæfte.

Forslag til web-værktøjer: Google Earth.

Fag: Dansk, sundheds- og seksualundervisning- og familieundervisning, natur/teknologi, geografi samt uddannelse og job.

Beskrivelse: Eleverne skal nu lære mere om tekstilarbejderes arbejdsvilkår i den følgende case. Her følger vi en kvindelig tekstilarbejder i et døgn. Opgaven vil have fokus på tekstilarbejdernes barske arbejdsforhold i Cambodja, rettigheder på arbejdsmarkedet i Danmark – samt mangel på samme i Cambodja.

SÅDAN GØR DU

A)

- **Genopfrisk viden:** Vis endnu engang på et verdenskort eller interaktiv tavle, hvor Cambodja er placeret i forhold til Danmark. Vis dem denne gang hovedstaden, Phnom Penh. Genopfrisk elevernes viden.
- **Cooperative learning:** Bed eleverne om at rejse sig op og finde en makker. Lad eleverne skifte makker ca. hvert andet minut. Lad dem tale om det, som de kan huske om emnet:
  1. Hvilket slags land er det?
  2. Hvad er en syerske og tekstilfabrik for noget?
  3. Kan du nævne forskelle på forskelle mellem Danmark og Cambodja?
  4. Hvad har arbejdere i Cambodja med Danmark at gøre?
- **Interview læses:** Eleverne læser derefter parvis teksten i elevhæftet *'Klokken er 05.00, og mor er på vej på arbejde'*.

Spørgsmål til teksten:

1. Hvor mange timer om ugen arbejder Thida på tøjfabrikken?
2. Hvorfor arbejder hun der?
3. Hvordan ser en hverdag ud for Thida? Lav gerne en tidslinje.
4. Hvordan kommer hun på arbejde?
5. Der står, at det er livsfarligt at køre med lastbilerne. Hvorfor kører hun med?
6. Hvor er faren henne?
7. Hvordan bliver Thida behandlet på sit arbejde? Hvad får vi at vide om arbejdsforholdene på fabrikken, hvor hun arbejder?
8. Sammenlign Thidas arbejdsdag med dine forældres. Hvori består forskellen? Hvor vil du helst arbejde – uddyb dit svar.
9. Hvorfor siger hun ikke bare op?
10. Hvorfor er hun anonym?

- **Opsamling:** Saml eleverne i en rundkreds:
  1. Er der noget, som undrer jer?
  2. Er der noget, der kom bag på jer?
  3. Er der noget, som I synes er uretfærdigt?

5. FAKTA OM LIVET SOM SYERSKE I CAMBODJA

Tidsforbrug: 30 minutter

Materialer: Elevhæfte

Fag: Dansk samt uddannelse og job

BAGGRUNDSVIDEN: ARBEJDS- OG HVILETID I DANMARK

I Danmark skal arbejdstiden tilrettelægges, så medarbejdere får en hvileperiode på mindst 11 sammenhængende timer inden for hver periode på 24 timer (11-timers-reglen). Der findes dog situationer, hvor det ikke kan lade sig gøre. Det kan bl.a. være:

- Ved uforudset begivenheder, som fx storm og oversvømmelser, ulykker samt sammenbrud af baskinder (force majeure).
- Ved skifteholdsarbejde, landbrugsarbejde, arbejde i forbindelse med statusopgørelser og udsalg, men hvileperioden må ikke blive kortere end otte timer.
- Hvis arbejdets art gør, at det ikke kan udsættes, og Arbejdstilsynet efter en konkret vurdering giver dispensation til at fravige reglerne, fx arbejde på hospitaler, i lufthavne og ved radio/tv.

Hvis den daglige hvileperiode bliver kortere end 11 timer, skal medarbejderne hurtigst muligt have kompenserende hvileperiode.

For unge under 18 år:

- Børn under 13 år må som udgangspunkt ikke arbejde for en arbejdsgiver.
- 13-14-årige må højst arbejde to timer på skoledage og syv timer på fridage. Den ugentlige arbejdstid må ikke overstige 12 timer i uger med skoledage og 35 timer i uger, hvor der er helt skolefri.
- 15-17-årige, der stadig går i skole, må arbejde otte timer om dagen på dage, der ikke er skoledage. Den ugentlige arbejdstid må ikke overstige 12 timer i uger med skoledage og 40 timer i uger, hvor der er helt skolefri.

Daglig hviletid

- 13-17-årige, der stadig går i skole, skal have en sammenhængende hvileperiode på mindst **14 timer** i døgnet og må ikke arbejde i tidsrummet fra kl. 20 til kl. 6.
- 15-17-årige, der ikke længere går i skole, skal have en sammenhængende hvileperiode på mindst 12 timer i døgnet og må – som udgangspunkt – ikke arbejde fra kl. 20 til kl. 6. Undtagelser fra reglen er fx, at disse unge må arbejde med omdeling af dagblade fra kl. 5 om morgenen og i fx butikker og på tankstationer indtil kl. 22 om aftenen.
- Alle unge skal have en pause på mindst 30 minutter, hvis den daglige arbejdstid overstiger 4,5 timer.

Kilde: www.arbejdstilsynet.dk

- **Læsning i grupper:** Læs side 14 *'Fakta om livet som syerske i Cambodja'* i elevbogen i mindre grupper. Siden består af fakta om arbejdsforhold for syersker i Cambodja.

Diskussionsspørgsmål:

1. Hvorfor finder syerskerne sig i at arbejde så meget?
  2. Hvad kan man gøre (og har gjort), hvis man oplever noget uretfærdigt på sit arbejde i Danmark?
  3. Hvad er en fagforening, og hvorfor har vi disse?
  4. Hvilke muligheder har man som skoleelev, hvis man synes, at noget ikke fungerer godt nok?
  5. Har I oplevet at ændre noget gennem f.eks. elevrådet?
- **Læsning:** Læs derefter interviewet på side 15 i elevhæftet *'Hvorfor finder syerskerne sig i at arbejde så hårdt?'* I interviewet giver den internationale chef fra fagforeningen 3F os en forklaring på ovenstående spørgsmål.

6. KROPPENS ENERGIBEHOV

Tidsforbrug: A) 20 minutter B) 30 minutter C) 25 minutter.

Materialer: Kopiark 5 (A), elevhæfte og kopiark 6 (C).

Forslag til web-værktøj: Padlet.com, GeoGebra.

Fag: Natur/teknologi, matematik, sundheds- og seksualundervisning- og familiekundskab.

Beskrivelse: Eleverne skal forsøge at finde ud af, hvor mange kilojoule/kalorier, de selv har brug for. Opgaven skal give et billede af, hvor meget de hver især skal indtage for at være i energibalance. For at komme godt i gang med opgaven skal eleverne have en forståelse for, hvad en energibalance er, og hvor kroppen får sin energi fra.

BAGGRUNDSVIDEN: ENERGIBALANCEN I DIN KROP

Mad indeholder det brændstof, som vores krop skal have for at kunne bevæge sig og fungere i øvrigt – på samme måde som når en bilmotor får energi fra benzin. Når fedt, kulhydrat og protein omsættes i kroppen minder det kemisk set om forbrændingen i en benzinmotor.

Den optimale energifordeling er:

- 30% fedt
- 55% kulhydrat
- 15% protein

Dine celler bruger energi hver gang du bevæger dig, men du bruger også energi, når du ligger og sover. Normalt forbrænder kroppen en blanding af fedt, kulhydrat og protein svarende til det, der er i den mad man spiser, men i ekstreme situationer laver kroppen om på det. Under langvarig sult kommer det meste af energien fra forbrændingen af fedt, som tages fra kroppens fedtdepoter. Det giver en ubalance i kroppen, som den flere syersker oplever i Cambodja, når de ikke får mad nok. En syerske i Cambodja har brug for cirka 3000 kalorier om dagen, men får kun omkring 1600 kalorier.

Energi har enheden KJ. Det står for kilojoule og er et udtryk for den mængde energi, som kroppen får ud af maden. Du kan omregne mængden af kalorier til kilojoule ved at gange antallet af kalorier med 4. Det betyder, at en syerske i Cambodja har brug for 12.000 KJ (4x3000 kalorier).

*** Fagudtryk forklares på side 25

SÅDAN GØR DU

A)

- **Faglæsning:** Vis teksten om energibalance på smartboard alternativt kan du læse den op eller kopiere den. Anvend kopiark 5 til opgaven. Tal derefter med eleverne om de forskellige fagudtryk i teksten.

- **Elevhæfte:** Eleverne (gen)læser teksten på side 14 i elevhæftet. Snak i plenum om, hvad vi får at vide om cambodjanske syerskes sundhed.

B)

- **Beregning:** Eleverne skal nu lave deres egne beregninger på, hvor meget energi deres krop har brug for.
  - Hvis du er en dreng på 10-12 år og dyrker motion en gang imellem, skal du have 250 KJ pr. kilo, du vejer.
  - Hvis du er en pige på 10-12 år og dyrker motion en gang imellem, skal du have 220 KJ pr. kilo, du vejer.
 Du skal bruge din vægt for at regne dit energibehov ud.

- **Metode:** Gang din egen vægt med det antal KJ din krop har brug for.

Eksempel: Hvis du er dreng og vejer 45 kilo skal du gange de 45 kilo med 250 KJ.
 $45 \times 250 = 11.250$ KJ eller 2812,5 kalorier

Eleverne skal nu beregne, hvor mange stykker rugbrød og/eller Snickers de skal spise, for at få dækket deres energibehov. Bed eleverne overveje, om de tror, kroppen kan klare kun at få rugbrød og Snickers.

Rugbrød = 852 KJ/204 kalorier
 Snickers = 2385 KJ/570 kalorier

Eleverne kan lave flere beregninger på www.kalorietabel.dk

- **Diskussion:** Det er oplagt at diskutere, om to børn der vejer det samme, skal have den samme mængde energi, hvis den ene dyrker mere motion end den anden. Er der forskel på den energimængde, de to har brug for?
 Tag derefter en snak med klassen om, hvad de tror, der sker med kroppen, når den ikke får næringsstoffer nok. Er der mon andre faktorer der spiller ind såsom søvn, socialt samvær, omsorg osv.?
- **Opsamling:** Lav en padlet, hvor eleverne skriver deres egne beregninger af energibehovet. Snak med eleverne, om de tror, at de får energi nok i deres hverdag.

C)

- **Sammensæt sund kost:** Eleverne samarbejder to og to om at sammensætte en sund kost til en syerske i Cambodja. De skal bruge www.kalorietabel.dk for at finde mængden af proteiner, kulhydrater og fedt i de forskellige fødevarer.

Husk! fordelingen af ernæringsstoffer skal være cirka 30% fedt, 55% kulhydrater og 15% protein.
 Opgaven kan med fordel laves i GeoGebra eller ved brug af kopiark 6.

NB: En syerske i Cambodja har brug for cirka 3000 kalorier.

- **Diskussion:** Hæng derefter diagrammerne op i klassen og snak om, hvorfor eleverne har valgt de forskellige fødevarer.

BAGGRUNDSVIDEN – FAGUDTRYK:

Celler: Alle levende væsner er opbygget af celler. Cellerne i kroppen har forskellige funktioner, og de sidder sammen med andre celler, der alle laver det samme. Det kan være muskelceller i armen, der tilsammen udgør biceps, eller dem, der danner hjertet. Nogle cellers opgave er at producere en bestemt ting, som resten af kroppen har brug for. Det er fx de celler, der er en del af knoglemarven.

Kalorier: Kalorier er kroppens brændstof. Det er ved at forbrænde kalorier, at din krop får energi til alle dens funktioner og til fysisk aktivitet. Når din krop har brug for energi, forbrænder den kalorier fra sukker i blodet og/eller fra sine fedtdepoter.

Kilojoule: Kilojoule er et udtryk for den mængde energi, kroppen udnytter fra maden.

Kulhydrater: Kulhydrater er, sammen med fedt og protein, en af kostens grundlæggende bestanddele. Kulhydrat er sukkerstoffer, der består af kemiske forbindelser, som indeholder store mængder kulstof samt ilt og brint. Kulhydrater har stor betydning for kosten. De har indflydelse på kroppens energistofskifte og bidrager med brændstof til både muskel- og hjernearbejde. Kulhydrater findes i planter, og er alt det, der vokser op af jorden. Kulhydrater er den vigtigste del af din kost.

Protein: Protein er kroppens byggesten og den vigtigste del af musklerne. Proteiner er livsvigtige for kroppen, fordi de indgår i rigtig mange af kroppens processer. Såsom celledeling, ilt- og fedttransport i blodet, energiproduktion og reguleringen af blodsukkeret. Der findes protein i kød, fisk, æg, ost og mælkeprodukter. I grøntsagsgruppen kan proteinerne findes i bønner, linser og kikærter.

Fedt: Fedt er opbygget af forskellige fedtsyrer, og det er et nødvendigt næringsstof for kroppen, da det er vigtigt som energikilde og som depot for opbevaring af energi. Fedt indgår i opbygningen af kroppens væv og er bærestof for nogle af vitaminerne. Nogle af fedtsyrerne i fedt er livsnødvendige og kan ikke erstattes af andre. Det er derfor vigtigt, at man både er opmærksom på, hvor meget fedt man spiser, og hvilken slags fedt, der er i maden. Fedt indeholder mere energi end andre næringsstoffer. 1 gram fedt indeholder således 37 kJ, hvilket er mere end dobbelt så meget energi som 1 gram kulhydrat eller 1 gram protein. Der findes forskellige typer af fedt:

- Mættede fedtsyrer findes især i mejeriprodukter, hårde margariner og kød. Hvis madens indhold af mættede fedtsyrer er for højt, får det blodets indhold af kolesterol til at stige, og dermed øges risikoen for hjertekarsygdom. Det er derfor en god idé at bruge så lidt som muligt af de hårde margariner, smør og blandingsprodukter og i stedet vælge magre mejeriprodukter, magert kød og magre kødprodukter.
- Umættede fedtsyrer, som blandt andet omfatter de livsnødvendige fedtsyrer, finder man især i bløde margariner, planteolier og i fede fisk.

Kilde: www.altomkost.dk

7. MÅ BØRN ARBEJDE? - FOKUS PÅ BØRNEKONVENTIONEN

Tidsforbrug: 30 minutter.

Materialer: Kopiark 7.

Forslag til web-værktøjer: Padlet.com.

Fag: Dansk samt sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

Beskrivelse: I Danmark har vi nogle andre regler på arbejdsmarkedet end i Cambodja, hvilket eleverne nu har lært. I følgende opgave er der fokus på Børnekonventionen, som fylder 30 år i 2018. Opgaven har til formål at oplyse eleverne om nogle af de mest grundlæggende rettigheder, som ALLE børn i verden har ifølge Børnekonventionen. Børnekonventionen har ikke regler for, om du må arbejde. Men den har regler, der skal sikre, at du ikke bliver udnyttet på dit arbejde. Fx står der i Børnekonventionen, at:

- man skal have en vis alder, før man må arbejde. I Danmark er den 13 år.
- der er særlige regler for, hvad du må arbejde med, og hvornår og hvor længe af gangen, du må arbejde.
- børn skal beskyttes mod at blive udnyttet som arbejdskraft, f.eks. af forældre, institutioner eller arbejdsgivere. Kilde: Boerneportalen.dk

BAGGRUNDSVIDEN

FN's Børnekonvention skal sikre børns rettigheder

Børnekonventionens officielle navn er Konventionen om Barnets Rettigheder. Den er et internationalt sæt af regler, som skal sikre, at børn overalt i verden har samme rettigheder.

FN's Børnekonvention er ikke en lov, som lande kan dømmes og straffes efter. I stedet er den en række retningslinjer, som de enkelte medlemslandes regeringer har pligt til at overholde. Gør landene ikke det, kan de kritiseres af organisationer og FN's Børnekomite.

Børnekonventionen gælder for alle under 18 år i Danmark, uanset hvor i verden de kommer fra. Konventionen tager udgangspunkt i barnets bedste for at sikre:

- Børns grundlæggende rettigheder, fx mad, sundhed og et sted at bo
- Børns ret til udvikling, fx skolegang, fritid, leg og information
- Børns ret til beskyttelse, fx mod krige, vold, misbrug og udnyttelse
- Børns ret til medbestemmelse, som fx indflydelse, deltagelse og ytringsfrihed.

Kilde: <http://www.boerneraadet.dk/boernekonventionen>

SÅDAN GØR DU

- **Brainstorm** over, hvad Børnekonventionen er. Har klassen hørt om den i andre sammenhænge før? Lav en fælles brainstorm på tavlen og hjælp gerne klassen lidt på vej.
- **Sneboldkamp**: Klip ordene på kopiark 7 ud og krøl dem sammen til 'snebolde'. Kast sneboldene ud til eleverne, og lad dem kaste rundt med dem, indtil du siger 'stop!'. De skal nu åbne den snebold, de står med og forklare begrebet eller spørgsmålet for den elev, der står tættest på dem. Gentag et par gange. Opgaven har til formål at lære om udvalgte mål fra Børnekonventionen.
- **Opsamling**: Diskuter i grupper og dernæst i plenum, hvilke rettigheder eleverne blev præsenteret for. Genfortæl og diskuter dem i fællesskab. Skriv dem gerne på tavlen.
Læs mere på: <http://amnesty.dk/nyhedsliste/arkiv-2014/boernekonventionen-for-boern>
<http://www.boerneraadet.dk/boernekonventionen>

8. HVOR ER DIN T-SHIRT BLEVET SYET?

Tidsforbrug: A)* Del 1: 10 minutter og del 2: 30 minutter B) 45 minutter.

*Hjemmearbejde

Materialer: Kopiark 8.

Fag: Dansk, natur/teknologi, geografi samt uddannelse og job.

Beskrivelse: I de følgende opgaver skal eleverne beskæftige sig med, hvor vores tøj stammer fra. Hvor bliver det lavet? Og hvem laver det? Opgaverne har til formål at skabe forståelse og øget kendskab til begrebet *globalisering*. Vi bliver alle dagligt konfronteret med globaliseringens muligheder: Vi køber eksotiske frugter som bananer og ananas i supermarkedet, vi ejer spændende elektronik, tøj og meget andet, der er designet og produceret i andre verdensdele. Og mange af os bevæger os rundt i verden som aldrig før, og vores sprog påvirkes af andre kulturer gennem bl.a. film, musik og internettet.

I den første opgave skal eleverne hjem og kigge klædeskabet igennem. Opgaven har til formål at gøre eleverne bevidste om, at de indgår i et globalt marked som forbrugere, og at deres tøj har været på en længere rejse, inden det ender i deres hænder.

I den anden opgave skal eleverne stifte bekendtskab med begrebet, *varekæde*, som hænger sammen med vores globale verden. [Dertil findes en forklarende film \(produceret af Danwatch\).](#)

Fokusord: Varekæder, globalisering og forbrugere.

BAGGRUNDSVIDEN – DEN GLOBALE LANDSBY

Verden har gennem de seneste årtier været igennem en rivende udvikling, der betegnes som *globalisering*. Globaliseringens virkninger og muligheder kan indeles i tre former for globalisering:

- Kulturel globalisering
- Politisk globalisering
- Økonomisk globalisering

Globaliseringen rummer en masse muligheder, da vi nu lettere kan udveksle penge, varer, nyheder og knowhow/viden på tværs af landegrænser. Verdens mange lande er dermed blevet knyttet tættere sammen, og vi er derfor også blevet mere afhængige af hinanden.

Særligt den teknologiske udvikling har gjort verden mere global. Aldrig har det været lettere at transportere mennesker og varer rundt i verden med hjælp fra fly, tog og skib.

Verdens lande handler i dag tæt med hinanden, og de seneste 50 år er handlen lande imellem fordoblet hundrede gange. Dette betyder, at verdens økonomier er tæt bundet sammen. Dog påvirker problemer

andre steder i verden også Danmark, hvilket vi oplevede under finanskrisen, der begyndte i 2007. Oprindeligt opstod krisen i USA, men bredte sig hurtigt blandt verdens økonomier. En anden faktor, som har haft enorm betydning for os, er forbedrede muligheder for kommunikation, eksempelvis internettet og væsentlig billigere telefoni. Endelig betyder globaliseringen muligheder og behov for politisk samarbejde på tværs af landegrænser, bl.a. gennem FN, EU osv. Borgerkrige og fattigdom, forurening og sikkerhedsproblemer i andre dele af verden påvirker os alle sammen, da problemerne ikke længere stopper ved landegrænserne. Verden bliver mindre og mindre.

Kilder: Gyldendal, denstoredanske.dk og Jyllands-Posten.

SÅDAN GØR DU

- A) Del 1: Hjemmearbejde – Tjek klædeskabet:** Udlever kopiark 8, som eleverne skal tage med sig hjem. De skal undersøge, hvor deres tøj er produceret. Dagen efter gennemgår du sammen med klassen deres resultater.
- **Del 2: Præsentation: Tjek klædeskabet:** Eleverne medbringer kopiark 8, som de har udfyldt derhjemme. Saml eleverne i små grupper og bed dem sammenligne deres svar. Lav evt. en statistik på tavlen over, hvor tøjet er produceret. Tal med klassen om deres resultater:
    1. Er der nogen lande, som går igen?
    2. Er der noget, der undrer jer?
    3. Hvorfor bliver vores tøj oftest ikke syet i Danmark?
- B) Vox pop:** På side 16-17 i elevhæftet finder du vox pop 2, hvor danske børn svarer på spørgsmålet: 'Hvorfor tror du, at din T-shirt er syet i Asien?' Læs vox poppen sammen.

BAGGRUNDSVIDEN: HVAD KAN FORBRUGERE GØRE?

Samvirke har lavet en guide til, hvordan man lettere kan navigere i, om de varer, man køber, er fremstillet etisk forsvarligt: <https://samvirke.dk/artikler/sadan-undgar-du-varer-der-fremstillet-af-bornearbejdere>

- Skriv spørgsmålet 'Hvorfor er din T-shirt syet i Asien?' på tavlen. Lad eleverne svare på spørgsmålet to og to. Saml op på elevernes svar i plenum.
- Begreber: Eleverne har nu lært, at en stor del af deres tøj ikke er lavet i Danmark. Der skal nu kigges nærmere på begreberne *varekæder* og *globalisering*. Spørg klassen, hvor mange der ejer et par Nike-sko – og måske endda mere end et par? Derefter lader du klassen kort diskutere i mindre grupper:
  1. Hvorfor har I købt/fået dette par sko?
  2. Betyder designet noget særligt for jer?
  3. Hvor har I købt skoen?
  4. Hvilken rejse, tror I, skoen har været på inden den nåede frem til jer?
- Se følgende video fra Danwatch: <https://www.youtube.com/watch?v=KWQGQOojybs> og drøft dernæst begreberne i plenum.
- **Diskussion:** Er det forkert, at vi køber produkter, der er lavet i Asien fx Cambodja? Har vi forbrugere et ansvar? Kender I nogle mærkningsordninger, som man kan gå efter, hvis man ønsker at købe 'rene' varer?

9. LAV DIN EGEN VOX POP

Tidsforbrug: 3-5 lektioner.

Fag: Dansk, sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, natur/teknologi, geografi samt uddannelse og job. Fokus på: IT og medier.

Materialer: Smartphones/iPads og computer.

Beskrivelse: Følgende opgave har til formål at lade eleverne undersøge viden blandt skolens elever. I denne opgave skal eleverne prøve vox pop-genren af på egen krop ved at lave deres egen vox pop, hvor de skal ud at interviewe f.eks. børn, unge og voksne på skolen. Opgaven har til formål at samle op på den viden, eleverne gennem forløbet har tilegnet sig. Vær opmærksom på, at opgaven kan være tidskrævende.

SÅDAN GØR DU

- **Vox pop:** Nu skal klassen i gang med deres egne vox pops. Tal endnu engang med klassen om, hvad en vox pop er. En vox pop (latin: vox populi) betyder 'folkets stemme' og kan dermed bruges som en form for mini-interview, hvor folk kan tilkendegive deres mening til forskellige emner. Opgaven kan opdeles i fem faser:
  1. **Brainstorm:** Eleverne skal nu selv prøve kræfter med vox-pop-genren. Som start kan I i fællesskab og/eller i grupper udforme nogle spørgsmål:
    1. Ved du, hvor dit tøj bliver syet henne?
    2. Ved du, hvorfor dit tøj ikke bliver syet her i Danmark?
    3. Har du hørt om varekæder og globalisering? ...

Lad dem evt. formulere 2-3 spørgsmål, som de undrer sig over i forbindelse med emnet. Tal endvidere med klassen om, hvordan man formulerer et spørgsmål, som nemt kan besvares af andre. Hvad er forskellen på et åbent og et lukket spørgsmål?

2. **Gruppearbejde:** Derefter deles eleverne ud i grupper eller par. Eleverne skal nu bruge deres spørgsmål og i grupper interviewe andre elever og voksne på skolen. Eleverne kan gøre dette skriftligt eller vha. videofunktionen på mobiltelefoner og/eller iPads. Bruges videofunktionen kan det være en god ide at lave en pilotoptagelse, så man er sikret at kamera og lyd fungerer, som det skal.
3. **Interviewdel:** Herefter kan eleverne gå rundt på skolen eller i nærmiljøet omkring skolen og interviewe folk på deres vej.
4. **Forberedelse til fremlæggelse:** Afhængigt af hvor meget tid, du har til rådighed, kan eleverne skrive svarene ned *eller* overføre optagelserne til en computer/iPad og redigere deres optagelser.
5. **Fremlæg vox poppen** for de andre i klassen og diskutér, hvad hver gruppe er nået frem til. Eleverne viser deres vox pop til de andre i klassen. Efter alle præsentationer kan I sammenligne svar og diskutere disse. Overvej at inddrage spørgsmål om journalistik og om vigtigheden af at undre sig og stille spørgsmål.

10. DILEMMA: KØBER DU T-SHIRTEN?

Tidsforbrug: 45 minutter.

Materialer: Elevhæfte og kort/smartboard.

Fag: Dansk, sundheds- og seksualundervisning- og familiekundskab, natur/teknologi, geografi samt uddannelse og job.

Beskrivelse: Dilemmaet på side 18-19 viser de forskellige argumenter og overvejelser, der er i spil, når vi forbrugere støtter tøjindustrien. For hvornår gør vi som forbrugere det rigtige? Med dilemmaet er der mulighed for at samle op på elevernes viden og evaluere, hvad de har lært.

SÅDAN GØR DU

- **Læsning:** Læs teksten godt igennem i fællesskab. Hvad er et dilemma egentligt for noget?
- **Gruppearbejde:** Del eleverne ud i små grupper á tre til fire. Gruppen skal sammen gennemlæse og gennemgå dilemmaet endnu en gang. Gruppen skal nu diskutere dilemmaet og træffe et vanskeligt valg. Efter 15-20 minutter samler du klassen, og hver gruppe fremlægger på skift deres tanker, overvejelser og argumenter.
- **Holdningsøvelse:** Del klassen op i (fem) verdenshjørner:
  - Ven 1
  - Ven 2
  - Ven 3
  - Ven 4
  - Ven 5
- **Diskussion:** Eleverne har nu haft mulighed for at lytte til hinandens argumenter og skal nu vælge det hjørne, som repræsenterer deres valg. Altså må de gerne have ændret mening. Slut af med at tale med klassen om de forskellige argumenter samt dilemmaets omfang:
  1. Hvordan hænger et menneskes liv i Cambodja sammen med vores liv i Danmark?
  2. Har vi som forbrugere et valg i Danmark?
  3. Er der noget, som du fremover kunne finde på at gøre anderledes?

11. QUIZ

Tidsforbrug: 15 minutter

Materialer: kopiark 9

SÅDAN GØR DU

- Udlever kopiark 9 "Hvor godt husker du?" til eleverne og lad dem udfylde den individuelt i klassen.
- Gennemgå derefter svarerne (Svarene er: A=1, B=3, C=2, D=1, E=1, F=2, G=1, H=2, I=1).

12. OPSAMLING PÅ LÆRINGSMÅL

Tidsforbrug: 20 min.

Materialer: Kopiark 10.

SÅDAN GØR DU

- **Diskussion i grupper:** Lad eleverne tale om følgende udsagn – skriv dem evt. på tavlen – og lad dem diskutere dem i mindre grupper:
  1. Det, der forbavtede mig mest, var ...
  2. Det mest interessante var ...
  3. Det sværeste var ...
  4. Min præstation var ...
  5. Det forstår jeg stadigvæk ikke ...
- **Opsamling:** Saml op på elevernes gruppesnak i plenum.
- **Individuel vurdering:** Udlever derefter kopiark 10. Her får eleverne mulighed for at svare skriftligt på læringsmålene for forløbet. Der skal sættes kryds i et af felterne til hvert mål.

13. DET LÆRTE JEG OGSÅ!

Tidsforbrug: 20 minutter.

Materialer: Kopiark 11

Webværktøjer: Socrative.com og padlet.com.

SÅDAN GØR DU

- Udlever kopiark 11 til eleverne og lad dem fortælle selv, hvad de synes, de har lært gennem forløbet. Hvad har de fx lært om mennesker i Cambodja, tekstilbranchen, arbejdsforhold, globalisering og varekæder. Og hvad et barn i Asien kan have til fælles med et barn i Danmark.
- Lad dem skrive så meget de kan komme i tanker om.
- Lad dem derefter læse dette højt for en lille gruppe af andre elever eller i plenum.

KOPIARK 1

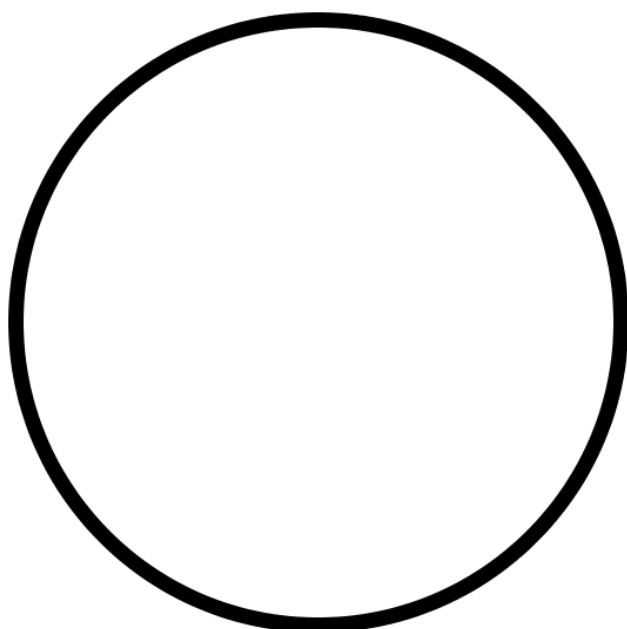
MINDMAP

SÅDAN GØR DU:

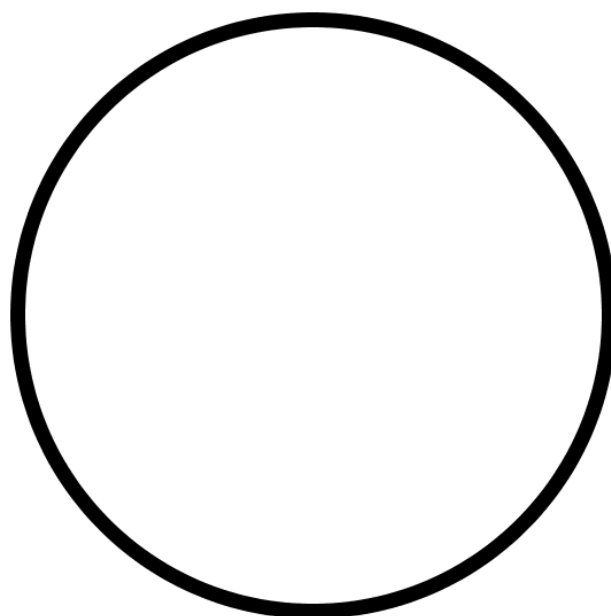
Du skal nu udfylde mindmappen.

- Udfyld boblerne med alt det, du kommer til at tænke på. Du må både skrive og tegne.

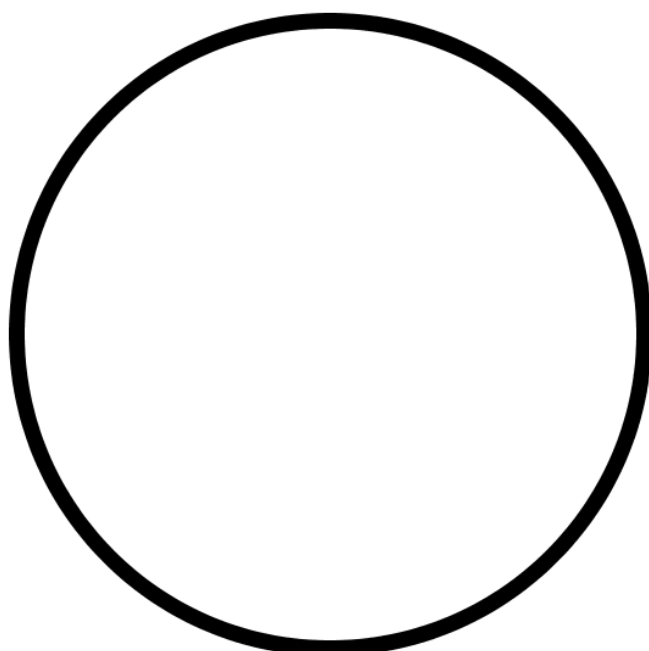
1. Hvad er Cambodja for et land?

2. Hvordan tror du, at folk bor i Cambodja, og hvad arbejder de med?

3. Hvad har Cambodja med os her i Danmark at gøre?

KOPIARK 2

Venn-diagram:

HVAD HAR DU TILFÆLLES MED ARIYA FRA CAMBODJA?

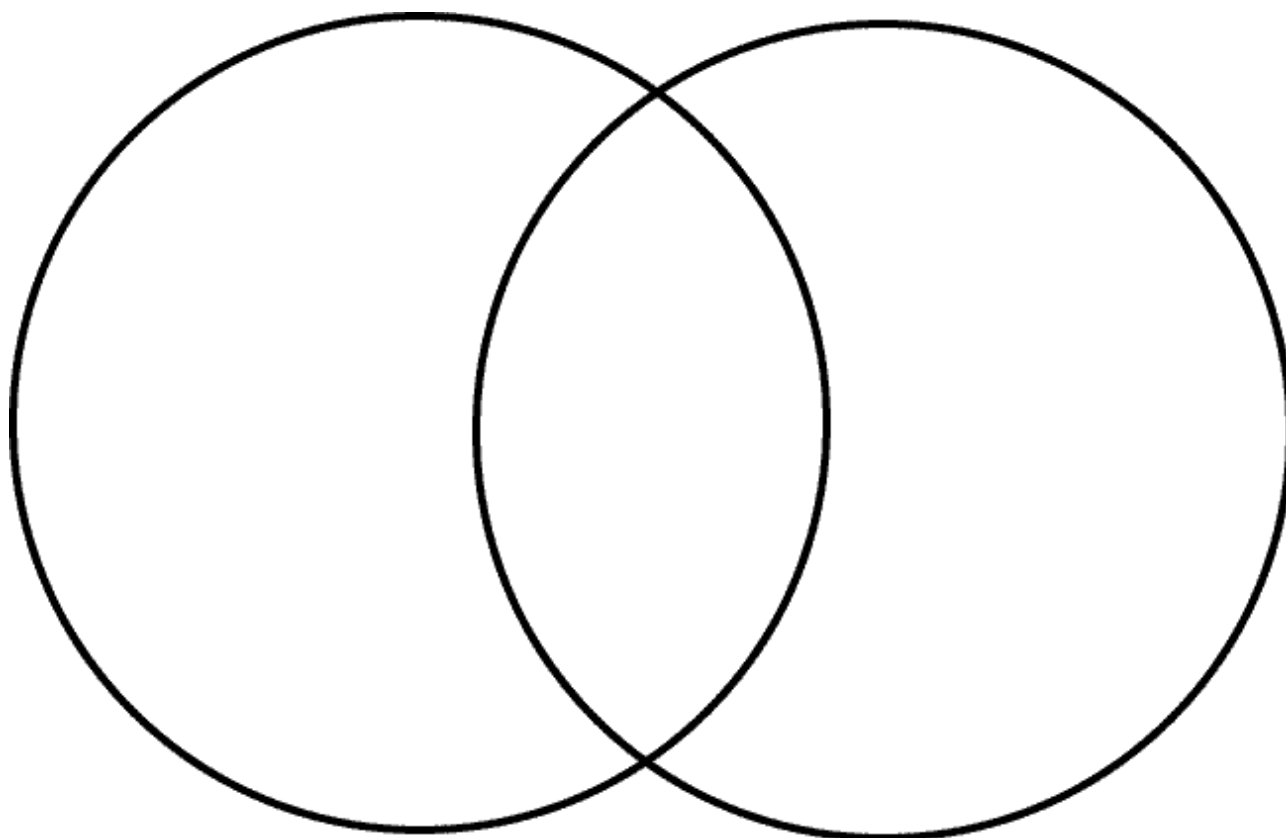
SÅDAN GØR DU: Hvordan er vi anderledes, og hvad har vi til fælles? Du skal nu undersøge:

- Hvordan du er.
- Hvordan Ariya er.
- I midten skriver du det ned, som I har til fælles.

Ariya:

Til fælles:

Dig:

// KOPIARK

KOPIARK 3

EN DAG I MIT LIV

	Dato
Kære dagbog....	

KOPIARK 4

MINE FORÆLDRES ARBEJDE

SÅDAN GØR DU: Her skal du skrive dine supergode spørgsmål ned til et interview med din mor eller far.

1. _____

_____

2. _____

_____

3. _____

_____

4. _____

_____

5. _____

_____

6. _____

_____

KOPIARK 5

FAGUDTRYK: ORDKENDSKAB

SÅDAN GØR DU:

Du skal udfylde arket med, hvad du tror, ordet betyder. Dernæst skal du undersøge ordets betydning.

	JEG TROR, ORDET BETYDER ...	FORKLAR ORDETS BETYDNING
FEDT		
KULHYDRAT		
PROTEIN		
FORBRÆNDING		
FEDTDEPOTER		
KALORIER		
KILOJOULE		

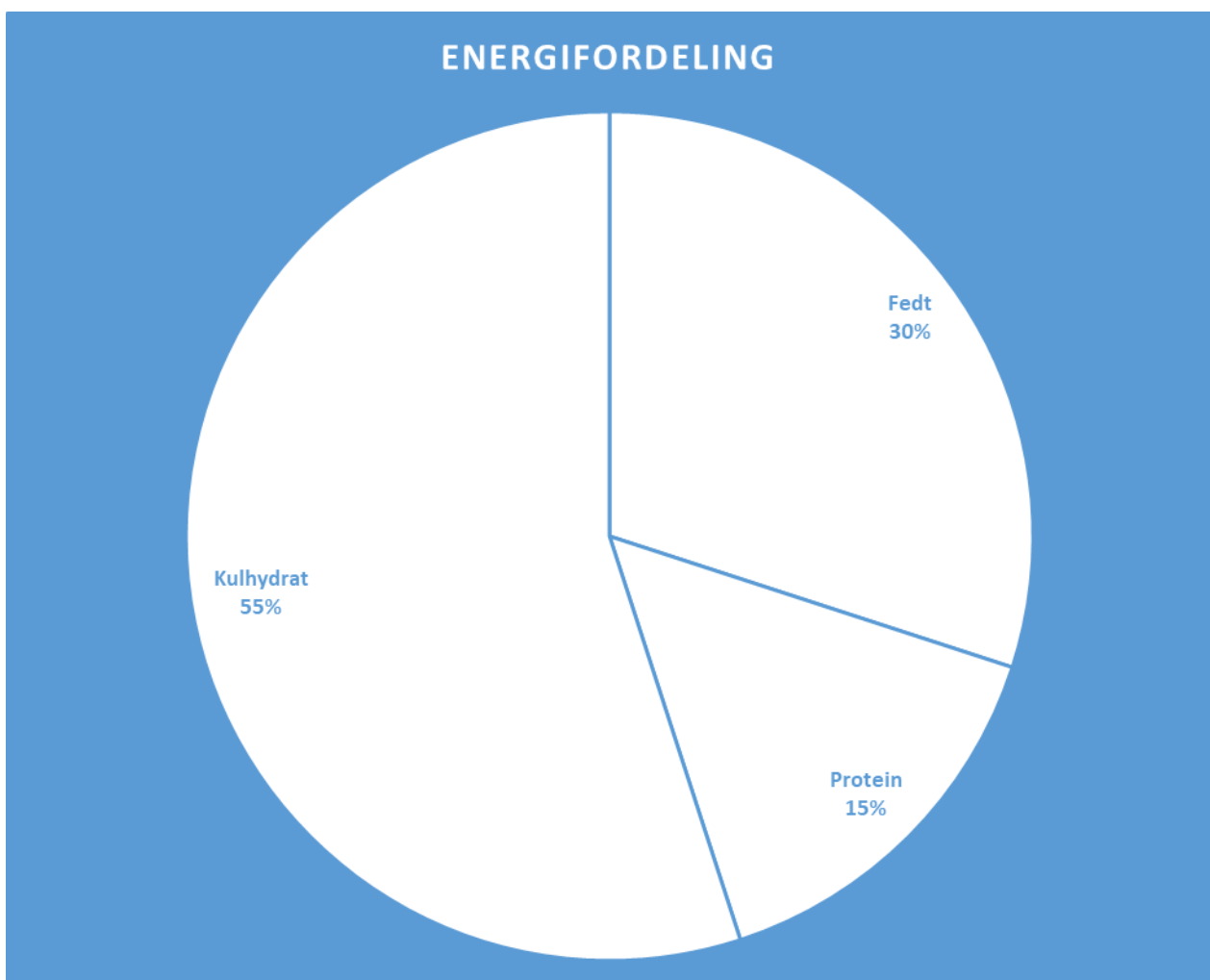
KOPIARK 6

SAMMENSÆT EN GOD KOST

SÅDAN GØR DU: I skal nu lave en sund kost til en syerske i Cambodja. Kosten skal indeholde en energifordeling på:

- 30% fedt
- 55% kulhydrat
- 15% protein

Brug www.kalorietabel.dk, når I sammensætter den gode og sunde kost. I skal skrive jeres valgte fødevarer ind i procentdiagrammet.

KOPIARK 7

SNEBOLDKAMP (til læreren).

Skal klippes ud:

1. Et barn er et menneske under 18 år.

2. Rettighederne gælder ALLE børn. Det er lige meget, hvordan man ser ud, hvad man tror på osv. alle børn skal have det lige godt.

3. Beslutninger, der træffes, skal tage hensyn til barnets interesser. Staten skal have nogle regler, der beskytter barnet.

<p>6. Alle har ret til at leve, og staten skal hjælpe børn til et godt liv.</p>	<p>7. Barnet skal have et navn og et fædreland lige fra det bliver født.</p>	<p>8. Staten skal respektere, at barnet har et navn, land, familie osv.</p>
<p>11. Staten skal forhindre kidnapning af børn.</p>	<p>12. Barnet har ret til at have sin egen mening, og den skal respekteres.</p>	<p>13. Barnet har ret til at lære at give udtryk for, hvad det mener.</p>
<p>16. Barnet har ret til at gå i skole og få en uddannelse.</p>	<p>17. Staten skal beskytte barnet, hvis det bliver mishandlet.</p>	<p>18. Barnet skal have fritid og tid til at lege samt lov til at deltage i forskellige aktiviteter.</p>
<p>21. Barnet skal</p>		

<p>beskyttes mod hårdt og farligt arbejde. Det skal være et bestemt antal år gammelt, før det må arbejde.</p>	<p>22. Et handicappet barn har ret til et godt liv.</p>	<p>23. Et barn fra et mindretal har lov til at have sin egen kultur og sit eget sprog.</p>
--	--	---

<p>4. Staten (Danmark) skal overholde artiklerne i Børnekonventionen.</p>	<p>5. Forældre har ansvaret for, at barnet bliver opdraget. Staten skal respektere forældrenes ansvar og hjælpe, hvis det er nødvendigt.</p>
<p>9. Barnet skal leve sammen med sine forældre, hvis det har det godt der. Ellers skal staten hjælpe barnet med at finde et andet sted.</p>	<p>10. Barnet har ret til at blive genforenet med sine forældre uanset hvilket land, de bor i.</p>
	<p>15. Barnet har ret til privatliv.</p>

14. Barnet har ret til selv at bedømme, hvilken Gud det vil tro på.	
19. Barnet må ikke udsættes for tortur og skal behandles ordentligt, hvis det er i fængsel.	20. Barnet skal beskyttes mod krig og må ikke være soldat.
24. Staten skal sørge for, at flygtningebørn får det godt, og den skal samarbejde med organisationer om det.	25. Barnet skal leve godt/sundt, når det er nødvendigt. Staten skal nedbringe børnedødeligheden.

Kilde: Amnesty.dk

KOPIARK 8**TJEK KLÆDESKABET****SÅDAN GØR DU:**

Du skal nu gå på opdagelse i dit klædeskab. Find fem stykker tøj og undersøg i hvilke lande, det er lavet henne altså 'made in'. Prøv at se i mærkerne, hvor dit tøj er blevet syet.

Beskriv tøjet	Hvor er tøjet syet?
	Made in:
	Made in:
	Made in:
	Made in:
	Made in:

KOPIARK 9

QUIZ: HVOR GODT HUSKER DU?

A) Hvor ligger Cambodja?

1. I Asien mellem Thailand og Vietnam.
2. I Mellemøsten ved siden af bl.a. Jordan og Libanon.
3. I Europa mellem Frankrig og Tyskland.

B) Hvad er en syerske?

1. En person, der arbejder på et sygehus.
2. En person, der gerne vil på ferie i et andet land for at få lidt sol og varme.
3. En person, der arbejder med at sy tøj fx på en tekstilfabrik.

C) Hvad er en vox pop?

1. Et slags hotel, hvor man kan få massage og god mad.
2. En slags meningsmåling, hvor man stiller de(t) samme spørgsmål til flere.
3. En hårvoks til drenge.

D) Hvad er en varekæde?

1. En varekæde er den vej en vare rejser fra den kommer op ad jorden eller bliver fremstillet på en fabrik til den bliver solgt i en dansk butik.
2. Et ord vi bruger, når vi lægger vores varer på varebåndet i supermarkedet.

E) Hvad er et dilemma?

1. Når du i en svær situation skal træffe et meget vanskeligt valg.
2. En voldsom naturkatastrofe.
3. En form for mavesygdom, hvor du ikke har det så godt.

F) Hvad betyder ordet 'overarbejde'?

1. Et ord vi bruger, når vi er virkelig gode til vores job.
2. En ord vi bruger, når vi arbejder mere end planlagt.

G) Hvad er Børnekonventionen?

1. Nogle regler, der siger, at ALLE børn i verden har de samme rettigheder.
2. Nogle regler, der siger, at alle børn i Danmark skal vaske op hver dag.
3. Nogle regler der siger, at alle børn under 13 år skal gøre rent på deres værelse hver dag.

H) Hvad er en forbruger?

1. En god og sød kammerat.
2. En person, der køber og (for)bruger varer.
3. En person, der laver og producerer varer til butikker.

I) Hvad er en fagforening?

1. En slags klub, du kan være med i, hvis du fx arbejder på en fabrik. 'Klubben' sørger for at beskytte dig og sørge for, at du får en ordentlig løn og gode arbejdsforhold.
2. En slags skoleklub, hvor du kan møde andre, der har de samme yndlingsFAG som dig. Fx natur/teknologi-FAG-foreningen.

KOPIARK 10**LÆRINGSMÅL**

Mål:	Kan:	Kan næsten:	Kan ikke endnu:
Jeg ved, hvordan det er at arbejde som syerske i Cambodja og kan fortælle om det.			
Jeg kan forklare, hvorfor cambodjanske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.			
Jeg ved, hvor meget energi (mad) en krop behøver og hvilken slags energi, der er den rigtige.			
Jeg kan diskutere, hvad det betyder for et barn, når mor og/eller far arbejder meget.			
Jeg ved, hvad ordene <i>globalisering</i> og <i>varekæde</i> betyder.			
Jeg kan forklare, hvor globalisering ikke altid er godt for de fattige i verden.			

